

מימוש אמנת זכויות הילד- כצעדים לחברה לא אלימה טובה בן-ארי בנאום בכנס באוניברסיטת תל אביב ביום ה- 18.11.2010

אמנת זכויות הילד חלה על כל "ילד" אשר על-פי הגדרתה הינו "...יציר אנוש מתחת לגיל שמונה עשרה, בלתי אם נקבע גיל הבגרות קודם לכן על-פי הדין החל על הילד" (סעיף 1 לאמנה), אשר נמצא בתחום השיפוט של המדינה (סעיף 2 לאמנה), מתוך דו"ח הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה.

כל ילדה, כל ילד זכאי לזכויות המוענקות במיוחד להם -ב שונה מהמבוגרים.
אלא שלכל זכות גבול ברור - היא זכותו של האחר. על מורה, כבוגרת, מוטלת אחריות רבה יותר מבחינה חינוכית - אזרחית. התלמידים נתונים למרותם של המורים וההנהלה - אין שוויון מעמדי, אך יש צורך להיות כבוד הדדי ללא כפיפויות, ועל כן שפה של זכויות היא שפת חינוך היארכית ולא אנרכית!

בהירארכיה, אנחנו המבוגרים, מחנכים את הילדים והנוער. אחת הסמכויות המשמעותיות ביותר של מורות היא הסמכות לקבוע איזו זכות עדיפה על אחרת, מי תגבר ומה יש להעדיף בנסיבות העניין וכיצד יוסבר התהליך המאזן ותוצאותיו בין באי בית הספר, ובכך מייצבים את מעמדה של המורה כמובילת הדרך, את ההורה כשותף לדרך ואת התלמיד כאחראי לחברתו. הקשבה כנה והוגנת לצרכים השונים, תוך התייחסות רלוונטית לתלמידים, תסלול את השביל למימוש זכויותיהם, ואלה יהוו לב ליבו של התהליך המקצועי - אנושי. כך נסייע לתלמידים להתפנות לפיתוח עצמי, לאחריות אישית, חברתית וסביבתית ונביאים להיות דור אזרחי של שומרי זכויות, לוקחי אחריות על מעשיהם ונטולי מחויבויות אזרחיות בחברה דמוקרטית.

יום זכויות הילד הוא דבר שמח לכולנו. ועצוב בו בזמן. שמח, על כי החברה האנושית ככלל התבגרה והבינה, שלילדים, כמו למבוגרים, יש זכויות מעצם היותם בני אדם ושזכויות אלה מוענקות להם באופן טבעי ולא בחסד! החינוך שלנו מחולל את השינוי במעמדם של ילדים! ויום עצוב... כי לא כולנו מכירים בתועלת האזרחית שבמתן הזכויות והאחריות לילדים, הענקת החירויות להם תוך פיתוח מיומנויות ללקיחת מחויבות אזרחית.

לזכויות ככלל אין קיום, אלא ביחס לקהילה ולחברה שהאדם חי בה. זכויות הילדים לא יושגו כל עוד לחלק מצוותי החינוך יחסר היידע להטמעת הידע והכלים ליישום אמנת זכויות הילד באמצעות תרבות חיים המאפשרת כבוד משמעותי ואמיתי בין צוותי החינוך, הורים וילדים. מחויבות המדינה להפיץ את אמנת זכויות הילד/ה וחוק זכויות התלמיד/ה, ללמד ולהסביר על זכויות הילד בסביבות חינוך ויחסי הגומלין הנדרשים, לחנכם לאחריות כלפי הזולת, הנגזרת מזכויותיהם, להובילם למציאות חיים המכבדת כל אדם בחברה אזרחית.

מדיניות דמוקרטית משלבת בין אינטרסים ורצונות, אבל מושתתת על בסיס רחב של זכויות אדם ובמדינות נאורות מושם דגש מיוחד על יישום אמנת זכויות הילד במערכות השלטון השונות.

כדברי השופט חשין: "בעיצוב האינטרס של הקטין מעמידים אנו עצמנו במקומו, ומגופו הקטן משקיפים אנו על העולם ועושים ליצירת האינטרסים שלו".

לכל אחת ואחד יש זכות לקדם את האינטרסים שלו באמצעים הוגנים כל עוד אף ילד/ה לא נפגע/ת, והאינטרס הבולט שלנו כאן, **להאיר בזרקור ממוקד שהתלמידים והעתיד שלהם בידיים שלנו כעת...ואנחנו כחברה בידיים שלהם בעתיד הנראה לעין!** לכן נדרשים אנו לחנך לאחריות מרובה הנגזרת מהזכויות לעצמי ולאחרים, בצד החובות האזרחיות שלי, לכל תלמיד ותלמידה הנתונים למרות כל יום- בבית, בבית הספר, בתנועה, בקהילה...

אם קיימת בכל זאת תכונה אנושית משותפת שבגינה נתבעים אנו לכבוד האדם, גבוה, או נמוך...הריהי תופעת הפגיעות. ואם נעסוק בשוויון, הוא בא לידי ביטוי בזה שכולנו פגיעים, ואם כולנו פגיעים, תשומת הלב שלנו מופנית לאופנים השונים שבהם בני האדם עלולים להרגיש מושפלים, והשפלה היא מדד לפגיעות - כפי שהסקר מראה כאן מפי תלמידים ומורות, שהרי גם התייחסות המורות והתלמידים עשויה להיות התייחסות סובייקטיבית תלוית תרבות ופגיעה, וסביר להניח שמבלי שהתכוונו לכך מלתחילה.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

מתן מענה למכלול הצרכים ושמירה על הזכויות כולן היא המפתח לקידום של התלמידים וכל ניסיון לבדוד את מרכיבי אישיותם ולטפל בהם בנפרד נדון לכישלון. כך, למשל, נוכל למצוא שתלמיד שזכותו לתרבות נפגעת בבית הספר יתקשה בלימודים, תלמיד או תלמידה שחשים שכבודם נפגע, יתקשו לפתח עמדה מכבדת כלפי חברים או כלפי עולם המבוגרים ולעמוד בדרישות התנהגותיות שבית הספר מציב. "הענקת זכויות לילדים תיתן להם את הכבוד שהם ראוים לו ואף תחנך אותם להעניק כבוד לאחרים" (השופט בדימוס סביונה רוטלוי).

מדד כזה מפנה ומרחיב את התייחסותנו המשתנה כאנשי חינוך לאירועים השונים תוך בדיקתם לעומק מחד, ולמידה צוותית של האירועים והמסקנות הנדרשות לעיתים גם לשינוי גישות ודרכים לבניית תרבות של זכויות בבית הספר. אני מקיימת מיוזמתי דיונים רבים מעין אלו בבתי הספר בארץ בעקבות אירועים מורכבים, נמצאים בדיון כל נציגי בית הספר והפיקוח הכולל – במטרה להתבונן בסוגיות שעולות מנקודת מבטו של הילד, ללמוד ביחד את רובדי האירוע הקונפליקטואלי שלכאורה הפתרון לא בר השגה.

לאחר קיום דיאלוג בגובה העיניים של הילד/ה עם הילד/ה, פירוק המרכיבים, ושמיעת כל הצדדים, מתחיל תהליך משמעותי לבניית הבנות משותפות ושיקום מערכות היחסים מחדש לדרך נוספת ואחרת שתוצאותיה עפ"ר מובילות לשפה משותפת עם ההורים, להצלחת התלמידים, להאדרת צוותי החינוך, ושותפות חינוכית משמעותית לנוכחים.

בהיותנו אנשי חינוך אנו יודעים לתעל רגשות של מצוקה ולקרוא את המפה האנושית של תלמידינו כדי לסייע להם במצוקתם, במיוחד לשמוע את שלא נאמר, ולהבין את הפרטים השוליים לכאורה. למדנו מהסקר על התייחסותם המשתנה של המורות והתלמידים לפגיעה ו/או אלימות כלפיהם. באמנה כמו בחוק הזכות לכבוד היא למורה ולתלמיד/ה. על כן יזם שר החינוך תקנות המחמירות עם התנהגות של וונדאליזם ואלימות פיזית בד בבד עם תוכניות חינוכיות המעצבות אזרחות אחראית והכשרות מיוחדות המתבצעות לצוותי מורים, יועצות ומנהלים, והמגמה בירידה!

אחת התוכניות שהוכיחה את עצמה בירידת מפלס האלימות נבנתה עם הסנגוריה הציבורית לנוער שקידמה שיח ערכי לפיתוח התנהגות מכבדת ב"שכונה", בכיתה ובבית הספר. מעל 20 אלף תלמידים נורמאטיביים בגילאי חטיבות הביניים ובתיכונים למדו בסדנאות יחד עם המורות שלהם על ידי אנשי הסנגוריה הציבורית לנוער ואיתנו תהליכים משמעותיים למניעת אירועי אלימות שונים בצד הידוע של זכויותיהם גם בהליך הפלילי - במיוחד באירועים הנקראים אצלנו פגיעה פיזית, ונדאליזם, פגיעה בפרטיות באינטרנט וכו' כדי להביאם למודעות שהאלימות תביא לרישום פלילי, וזו צומת חיים שלא ניתן לחזור ממנה ותשנה מהותית את תוכניותיהם לעתיד הקרוב.

כדי להשתית תרבות חיים הרואה בילדים אזרחים שווים זכויות, ומעניקה אפשרויות להישמע להשתתפות ולהגנה, חובה עלינו לדעת את עקרונותיה של אמנת זכויות הילד ופרשנותיה, והאחריות האישית לכל אמירה של ילד/ה או מבוגר/ת אחראית או בהתנהגות בכיתה ובבית.

תהליך חינוכי כזה **לא יצריך אותנו לחנך בעטיין של תופעות שליליות אלא יפתח קוד התנהגותי מכבד**, ברור ודרכי אכיפה לכל באי בית הספר והקהילה, וככזה, ולפי ניסיוני בעשור שחלף זה **ימנע משמעותית** את ההתעסקות באלימות ו**יחליף אותה ברובה בקביעת סדר חברתי ראוי**, בדיון ליידוע הזכויות, הגבולות והאחריות שיביאו למימוש הליכים הוגנים ותפיסות חיים אחרות המכבדות אנשים שונים עם דעות ועמדות אחרות.

מסקנה נוספת מהסקר היא שהתופעות שצוינו כאן הן דווקא **משום המודעות המתפתחת לזכויות הילד** והן לא ייעלמו לחלוטין - הן מוצפות, כולנו עירניים יותר, חוקרים, שואלים ומבקרים, צעירים ומבוגרים.. ואנו, נשות החינוך, נמשיך במלאכת החינוך מלאת הסיפוק, כל יום, לחנך את קבוצות האוכלוסייה השונות כאן איתנו בנאמנות.

על מנת שזכויות יתפקדו כראוי, לא די שהן יחוקקו בחוק. לא די בהפצת המידע על קיומן בקרב ציבור עובדי ההוראה או בהפצתן בקהל התלמידים וההורים, לא די אף בהפצת מנשרים ונוהלים המכוונים לדרכי מימושם. הן זקוקות לתרבות תומכת - זכויות בכל מסגרת חינוכית, שבה כל הצדדים מכירים בתועלת ההדדית ובערך המוסרי שבמתן זכויות, הן זקוקות לתהליכים מסודרים של דיאלוג ובניית הסכמות. הן זקוקות למנגנונים בוררים ומאזנים במקרים של התנגשויות.

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד <https://pop.education.gov.il/student-rights/>

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

"ראוי להסב את תשומת ליבם של התלמידים למעמדם של הילדים בישראל, ביחס לילדים רבים אחרים בעולם, ומתוך כך לעורר בהם גאווה לאומית לצד אמפטיה ושותפות גורל עם ילדים שלא זכו להיוולד במדינות מפותחות" (דלית שטאובר, מנהלת מחוז תל אביב, 11/10)

התכנסנו כאן בצומת הזמנים- במלאת עשרים שנים ליישום אמנת זכויות הילד בישראל כדי להבין את הלכי הרוח וללמוד בצוואת את התובנות של אנשי החינוך, נציגי האקדמיה הבכירים, חברי הכנסת - נציגי בית המחוקקים, נשיאת בית המשפט השלום לנוער, נציגי התלמידים, נציגי מנהלי בתי"ס, נציגי יוניסף מהארץ ומחו"ל, סופרות, מורות, הורים ונציגי הפיקוח ממשרד החינוך – כדי שביחד כולנו נבנה הסכמות על המשך הדרך ליישום אמנת זכויות הילד, כי תרבות של זכויות זקוקות לפעולות היום-יומיות שלך, שלי ושל כולנו.